

ارزیابی نقش منظر شهری انسان‌گرا در سرزندگی خیابان‌های شهری تبریز از دیدگاه شهروندان (مطالعه موردی: خیابان امام تبریز)

الهام شیخ میلانی^۱ اکبر عبدالله زاده طرف^{۲*} مهسا فرامرزی اصلی^۳ آرش ثقفی اصل^۴

۱. دانشجوی دکتری گروه شهرسازی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

۲. استادیار، گروه شهرسازی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران. (*نویسنده مسئول)

taraffarat@yahoo.com.

۳. استادیار، گروه شهرسازی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

۴. استادیار، گروه شهرسازی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

تاریخ دریافت: [۱۴۰۱/۲/۲۳] تاریخ پذیرش: [۱۴۰۱/۲/۲۹]

چکیده

بیان مسئله: در واقع خیابان‌های شهری به‌عنوان مهم‌ترین بخش از ساختار منظر شهری، منعکس‌کننده ارزش‌ها و روابط اجتماعی-فرهنگی شهروندان بوده و به‌خوبی می‌تواند بر مبنای آن‌ها امکان زیستن در شهر و برقراری تعاملات اجتماعی را تسهیل و یا بر آن‌ها تأثیر گذارد. از این‌رو حرکت به‌سوی فضاهای سرزنده شهری با وجود فضاهای عمومی پویا و انسان‌محور که زمینه حضور فعال انسان‌ها را در محیط فراهم نماید، در شهرها ضرورت بیشتری می‌یابد.

هدف: هدف تحقیق حاضر ارزیابی نقش منظر شهری انسان‌گرا در سرزندگی خیابان‌های شهری تبریز از دیدگاه شهروندان می‌باشد. **روش‌ها:** تحقیق به‌صورت توصیفی-تحلیلی با هدف کاربردی می‌باشد. برای تعیین حجم نمونه از روش گلوله برفی استفاده شد. در تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و روش ANP استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج به دست آمده از تحلیل نهایی فضاهای انتخابی پژوهش بر مبنای مؤلفه‌های منظر انسان‌گرایانه و کیفیت سرزندگی نشان می‌دهد که محدوده چهارراه شریعتی تا چهارراه قونقا با وزن نرمال ۰.۴۹۸ از انطباق بیشتری با کیفیت‌های استخراج شده دارد.

نتیجه‌گیری: نتایج نهایی اوزان نشان داد که بیشترین میانگین به زیر معیار عناصر شهری بیولوژیکی برمی‌گردد و مناظر خیابان‌های شهر تبریز بر ادراک شهروندان و تفسیر و بازخوانی محیط توسط آن‌ها تأثیر دارد. همچنین نتایج به دست آمده از تحلیل نهایی فضاهای انتخابی پژوهش بر مبنای مؤلفه‌های منظر انسان‌گرایانه و کیفیت سرزندگی، انطباق بیشتری با کیفیت‌های استخراج شده دارد. **کلید واژگان:** منظر شهری انسان‌گرا، سرزندگی خیابان، فضاهای شهری، خیابان امام، شهر تبریز.

مقدمه

امروزه روند توسعه شهرها در اکثر سرزمین‌ها سرعتی چشم‌گیر و ناموزون داشته که عواقب آن بروز کلان‌شهرهاست. گسترش بی‌رویه و بی‌برنامه شهرها، افزایش فاصله محل کار و زندگی، افزایش تردهای شهری، عدم تشخیص نیازهای انسانی، آلودگی صوتی و بصری و هواء فقدان مسکن مناسب و با کیفیت، ازدحام و بروز تعارض‌های اجتماعی، از میان رفتن حس تعلق به محیط و سایر عوارض را می‌توان به‌عنوان شرایط و کیفیات نامناسب شهری دانست که با ایجاد فشارهای روانی در افراد اثرات سوئی بر سلامت جسمی و روحی آن‌ها

می‌گذارد و موجب اختلال در عملکرد افراد در قلمرو اجتماعی، روان‌شناختی و جسمانی می‌شود [۱]. این مسائل بر اهمیت پرداختن به موضوع کیفیت فضای زیست که بخشی از آن فضای ساخته ما به‌عنوان آثار معماری و فضای شهری می‌باشد را مشخص می‌سازد. محیط از جنبه‌های کالبدی و اجتماعی به‌صورت توأمان ساخته شده است. انسان‌ها مکان‌های اطراف خود را خلق می‌کنند و مکان مستقل از انسان معنا ندارد. رابطه بین انسان و مکان رابطه‌ای سوداگرایانه است. افراد چیزهای مثبت و منفی را از محیط گرفته و یا به آن پس می‌دهند [۲]. با توجه به رابطه دوطرفه میان کالبد شهر و زندگی کاربران و تأثیرگذاری مستقیم این دو بر یکدیگر می‌توان فضایی پاسخگو به نیازهای کاربران ایجاد کرد. چنین فضایی قادر است پویایی در شهر ایجاد کند و تعامل میان افراد جامعه را ارتقا بخشد. در واقع توجه به نیازهای روحی و روانی در کنار نیازهای مادی است که می‌تواند احساس رضایت درونی در افراد را فراهم آورد. صاحب‌نظران متعددی به تأثیر محیط بر انسان اشاره کرده‌اند، از جمله ابن خلدون شرایط محیط طبیعی و محیط ساخت شده را توأمان در روند زندگی بشر و تحولات فرهنگی، اخلاقی و رفتاری مؤثر می‌داند [۳].

انسان به عنوان اصلی‌ترین عامل در شهر که کلیت شهر از ابتدا حول او، خواسته‌ها و نیازهایش شکل گرفته، مدت‌های مدیدی است که در بحث طراحی و برنامه‌ریزی شهری به فراموشی سپرده شده است [۴]. علی‌رغم پیشرفت‌های علمی بشر امروزین، هنوز عوامل زیادی هستند که سلامت انسان‌ها را تهدید می‌کنند. محیط کالبدی که توسط خود انسان ساخته شده است، می‌تواند یکی از همان عوامل تهدید کننده برای انسان باشد. در میان محیط‌های شهری، خیابان‌ها و منظر آن‌ها از برجسته‌ترین و پویاترین محیط‌ها است. منظر شهری هنگامی به‌طور جامع درک خواهد شد که فضاهای داخل شهر بتوانند پاسخگوی نیازهای استفاده‌کنندگان باشند. بسیاری از طراحان شهری بر این باورند که منظر شهری یکی از عناصر اصلی شهر محسوب می‌شود، چراکه در عین زیباسازی شهر می‌تواند در پاسخگویی به بسیاری از نیازهای بشر نیز راهگشا باشد.

شهر مظهر زندگی و منبع نمادین اعتقادات، خاطرات و تعلقات است. شهر تجلی‌گاه حیات اجتماعی افراد است. حضور افراد، تعاملات افراد، زندگی افراد در شهر آن را سرزنده و پویا می‌سازد. شهر نمایانگر ارزش‌ها و هنجارهای ساکنین است. امروزه شهرهای موفق شهرهایی هستند که متناسب با ارزش‌ها، هنجارها و خواسته‌های ساکنینش توسعه یافته و فضاهایی خلاق، پویا و سرزنده را برای حضور آنان فراهم می‌آورند. از این‌رو فضاهای عمومی شهر از مهم‌ترین اجزای شهر محسوب می‌شوند. از جمله مسائل کنونی در شهرها، افول سرزندگی و کاهش تعاملات اجتماعی شهروندان می‌باشد. در ارتباط با این مسئله مطالعات در مقیاس‌های گوناگونی از فضای شهری مانند خیابان‌ها و با رویکردهای متفاوتی انجام شده است. گاهی رویکرد به سرزندگی توجه به ابعاد اکولوژیک شهر بوده، گاهی مسائل اقتصادی و کالبدی مورد توجه قرار گرفته و گاهی مسائل کالبدی شهر دلیلی بر افول سرزندگی شهر قلمداد شده است؛ اما باید اذعان داشت شهر فراتر از تمام این ابعاد، مکانی اجتماعی است و بعد اجتماعی قوی‌تری دارد.

تفکرات مدرنیستی و جزئی‌نگری در دهه‌های گذشته سبب شده تا شهر به‌مثابه موجودی زنده، شادابی و سرزندگی خود را از دست داده و خیابان، رکن اصلی تشکیل دهنده چارچوب و ساختار اصلی فرم شهرها و مقصد و تفرجگاه مردم قبل از این دوره، به مسیری ترافیکی سرشار از دود تنزل یابد. کلان‌شهر تبریز از این قاعده مستثنی نبوده و نگاه سطحی و عدم درک صحیح خواسته‌ها و نیازهای انسانی در محیط‌های شهری در شهرسازی امروز به تشدید این مشکل انجامیده است. متأسفانه از آنجایی که کارکرد اکثر مناظر شهری در خیابان‌های شهر همسویی کمتری در انطباق با نیازهای انسانی و شیوه ادراک او دارد، لذا لزوم توجه به این نیازها بسیار حائز اهمیت است. این پژوهش، در پی شناسایی و تبیین معیارهای طراحی منظر شهری در قالب رویکرد انسان‌گرایی و نحوه ارزیابی مردم از کیفیت سرزندگی در خیابان‌های شهری تبریز است.

پیشینه تحقیق

همتی و همکاران، (۱۴۰۱)، رسانه، روشی برای تغییر منظر شهری تبیین مدل مفهومی اثرگذاری بر منظر شهری بدون مداخله فیزیکی، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مطابق تئوری پرورش چنانچه پیام‌های شرطی‌سازی با هدف تغییر در منظر شهر ارسال شود که بر احساس و رفتار مخاطب اثر گذارد می‌تواند در صورت تداوم بر نگرش و ذهنیت آن نیز اثرگذار باشد. از آنجاکه با تغییر ذهنیت، یکی از دو مؤلفه متعامل منظر تحول می‌یابد، در تئوری می‌توان انتظار داشت منظر شهر، به‌عنوان محصول این رابطه، نیز متحمل تغییر شود. [۵].

اسماعیل دخت و همکاران، (۱۴۰۰)، قیاس تطبیقی خوانش ساکنین از شهر (منظر شهری) با طرح‌های توسعه شهری بررسی انتقال منظر شهر سنتی به شهر معاصر شیراز، علی‌رغم تأثیرات دستگاه حکومتی در توسعه شهر تا اواخر قاجار، اقدامات و توسعه‌های مردم و حاکمیت در فضاهای انضمامی صورت می‌گرفت که اقداماتی مبتنی بر تجربه-ادراک ساکنین بود. انتقال از منظر شهر سنتی به شهر معاصر در شیراز از دوران رضاشاه روی می‌دهد که تمایل به نظم حداکثری و استانداردسازی علی‌رغم ارتقای مؤلفه‌های کمی شهر، منجر به تبدیل فضاهای انضمامی سه‌بعدی مبتنی بر تجربه-ادراک ساکنین به فضاهای انتزاعی دوبعدی و آزمایشگاهی شد. در خوانش وضع موجود، شناخت ابژه‌ها (اشیا) در شهر، بر مبنای علوم طبیعی و عدم اهتمام به تأویل‌ها که فهم ساکنین از شهر را شکل می‌دهند، منجر به تقلیل‌گرایی در شناخت شهر و در نتیجه اقدامات شهری شده و به نظر می‌رسد علت‌العلل بروز بحران در ادراک ساکنین از شهر است [۶]. قره بگلو و خواجه سعید، (۱۳۹۷)، در پژوهشی با عنوان وونرف؛ مؤلفه‌های منظر شهری در خیابان برای زندگی، نهایتاً منظر شهری وونرف به‌عنوان پدیده‌ای عینی-ذهنی، با ارتقای سرزندگی، افزایش تعاملات اجتماعی و القای حس مکان در فضای ادغام شده پیاده، دوچرخه و سواره به‌عنوان فضای اشتراکی محله پیاده‌مدار دموکراتیک و زیست‌پذیر مطرح می‌شود که تداعی خیابان زندگی برای ساکنین خواهد بود [۳].

شیعه و همکارانش، (۱۳۹۶)، تدوین چارچوب نظری منظر شهری به کمک نظریه تولید فضا و نیروهای مؤثر بر منظر شهری، بیان می‌کنند منظر نه سوژه است و نه ابژه، بلکه برونداد یک واقعیت اجتماعی است که در یک ارتباط پدیدارشناسانه و نشانه‌شناسانه از سوی استفاده‌کنندگان از فضا به‌صورت پویایی مورد ادراک قرار می‌گیرد. منظر به سه زیرتعریف تقسیم می‌شود که به واسطه نیروهای مؤثر بر منظر شهر، تولید و بازتولید می‌گردند؛ منظر ادراک شده، منظر تصور شده و منظر زیسته. سپس به کمک مفهوم نیروهای مؤثر بر منظر تلاش می‌شود، ابهام‌های نظریه تولید فضا رفع شده و برای چارچوب نظری منظر شهری متناسب شود [۷]. کریمی مشاور و همکارانش، (۱۳۹۴)، سنجش اولویت‌های خوانش منظر فضاهای شهری از دیدگاه شهروندان در میدان‌های شهری همدان، نتایج تحقیق نشان می‌دهد بیشترین و بالاترین اولویت‌های منظر میدانی شهری از دیدگاه شهروندان به ترتیب مربوط به شاخص پوشش گیاهی و درختکاری در خوشه کالبدی - فیزیکی، بناهای یادمانی و آرامگاهی در خوشه هویتی - مکانی و مقیاس و تناسبات فضا در خوشه زیباشناختی کالبدی در میدان بوعلی سیناست. همچنین در میدان امام خمینی بالاترین اولویت‌ها مربوط به شاخص نمای ساختمان‌ها در خوشه کالبدی و فیزیکی، «ویژگی‌های تاریخی و فرهنگی مکان در خوشه هویتی - مکانی و تقارن بدنه‌ها در خوشه زیباشناختی - کالبدی است. از دیدگاه متخصصین بالاترین اولویت‌های منظر شهری نسبت به معیارها مربوط به شاخص نماهای ساختمان در خوشه کالبدی - فیزیکی، بناهای یادمانی و آرامگاهی در خوشه هویتی - مکانی و نمادها و نشانه‌ها در خوشه زیباشناختی کالبدی است [۸]. یانگ، (۲۰۲۰)، در برنامه‌ریزی منظر اکولوژیکی انسانی در منطقه آب‌نما شهری، این مقاله معنا و ویژگی‌های منظر آب‌نمای شهری را بر اساس اکولوژی انسانی منظر، از جمله ایده‌ها و اصول طراحی منظر اکولوژیکی آب‌نما، توضیح می‌دهد [۹]. ژو و همکارانش، (۲۰۱۸)، در بررسی علت و تکامل سرزندگی خیابان‌های شهری تحت بعد زمان: نه مورد از خیابان‌ها در شهر نانجینگ، چین، فرم خیابان، از جمله تراکم ساختمان، تداوم و ارتفاع عرض؛ نوع کسب‌وکار خیابانی، از جمله فروشگاه‌ها، تراکم عملکرد و میزان نفوذ؛ و دسترسی به خیابان، شماره ورودی/ خروج، حمل‌ونقل و راه رفتن. پس از محاسبه مقادیر زیر فاکتورها، یک روش رتبه‌بندی به‌منظور رتبه‌بندی تأثیر همه عوامل برای یک جامعه کاربردی اعمال شده است [۱۰]. تمیمی فاجرالدین، (۲۰۱۸)، در مطالعه‌ای با عنوان آیا حمایت از فعالیت می‌تواند بر تصویر یک خیابان تأثیر بگذارد؟ نتایج

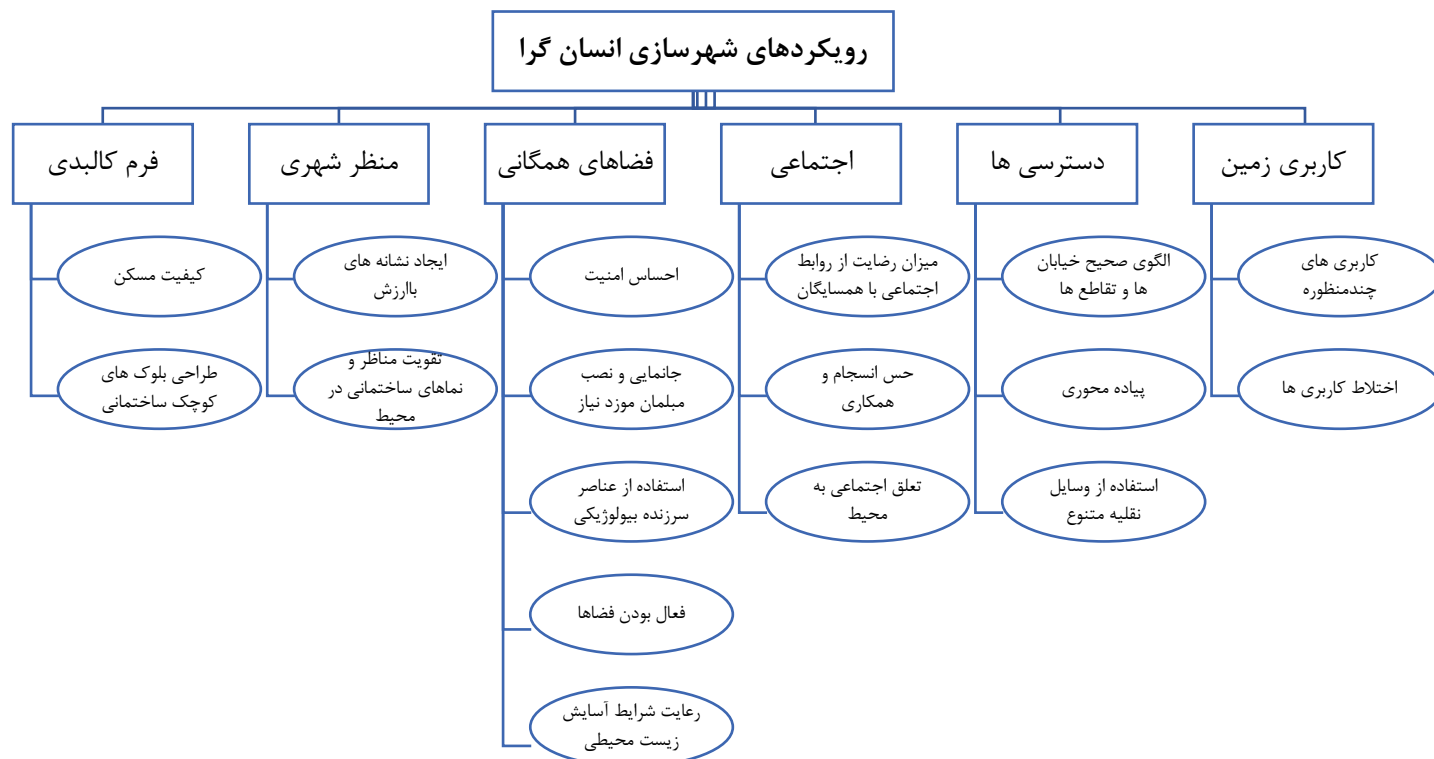
نشان می‌دهد که متغیر مستقل عوامل حمایت‌کننده فعالیت است که شامل نوع فعالیت، شکل، رنگ، ابعاد، مواد، موقعیت و روشنایی است [۱۱]. گوود و همکارانش، (۲۰۱۷)، دیدگاه انسان‌گرایانه درباره دانش برای برنامه‌ریزی: مفاهیمی برای نظریه، تحقیق و عمل، انسان‌گرایی، برنامه‌ریزان را برای پیوند دانش به عمل به‌عنوان یک پروژه عمیقاً جمعی دعوت می‌کند که در آن دسته "برنامه‌ریزان" شامل چندین بازیگر است که چشم‌اندازهای متعددی را در بر می‌گیرد. تولید جمعی از دانش برنامه‌ریزی نیاز به برنامه‌ریزان دارد که مطالبات انحصاری را به دانش معتبر و اشکال متفاوتی از تخصص متقاعد کند و اذعان کند که دانش برنامه‌ریزی ناشی از شیوه‌های تولید و توزیع دموکراتیک توزیع شده و فراگیر است. سوم، انسان‌گرایی یک برنامه‌ریزی گسترده و فراگیر را تشریح می‌کند که نقش بازیگران انسانی و غیرانسانی را در ایجاد جهان که در آن ساکن هستند، به ارمغان می‌آورد [۱۲].

مبانی نظری: منظر شهری

منظر بخشی از محیط است که می‌توان در یک مکان خاص به آن توجه کرد و با بسترش در محیط ارتباط داد [۱۳]. منظر از ریشه «نظر» است که در فرهنگ دهخدا به معنای نگریستن در چیزی به تأمل و مترقب حضور چیزی شدن، بینش، فکر و رأی آمده است [۳]. منظر شهری کلیه اطلاعات موجود از فضا است که توسط حواس قابل دریافت بوده و در فرآیند ادراک پردازش می‌گردد. اطلاعاتی از قبیل فرم، عملکرد و معنای فضا (پاکزاد، ۱۳۸۵: ۳۷). از ویژگی‌های اصلی مفهوم منظر شهری آن است که به‌عنوان یک پدیده «عینی-ذهنی»، «انسانی-کالبدی» و یک ساختار «اجتماعی-فضایی» مطرح می‌گردد. گونه‌های اصلی منظر شهری شامل منظر گسترده، چشم‌انداز درونی، مناظر سیمای شهری، کریدورهای بصری نیز است [۱۵]. بر اساس تعریف کالن (۱۹۶۱) منظر هر شهر، پاسخی به رفتارهای انسانی، وضعیت آب‌وهوایی، فاکتورهای ایمنی و مداخله‌های ماهرانه در چارچوب افزایش توانایی‌های محیط است [۱۶]. منظر شهری حاصل سطح تماس انسان و شهر است و در این راستا، انسان نه‌تنها در ساختار چشم‌انداز بصری شهر از طریق فعالیت‌های خود بر منظر شهری تأثیر می‌گذارد، بلکه رفتار و درک ذهنی شهروندان نیز از طریق تماس با منظر شهری تأثیر می‌پذیرد [۱۷].

انسان‌گرایی در خیابان‌های شهری

طراحی خیابان شهری انسان‌گرا در واقع، شکل‌دهی فضای خیابان شهری مبتنی بر خواست‌های انسانی است [۱۸]. رویکرد انسانی به طراحی خیابان شهری، تلاش خود را جهت دستیابی به محیطی بهتر بر مبنای بنیادی‌ترین رفتارهای درونی انسان که همانا انگیزه‌ها و نیازهای او است، استوار ساخته است. با محور قرار دادن انگیزه‌های انسانی، فضای خیابان شهری می‌باید به ابعاد جسمی، ذهنی و روحی انسان در یک کلیت هماهنگ پاسخگو باشد [۱۹]. یک خیابان انسان‌گرا تنها نیاز دسترسی و جابجایی را برآورده نمی‌سازد. بلکه فضایی است که هر فردی از اجتماع در خلق آن سهیم بوده و در عوض، این فضا قادر است نیازهای افراد با گونه‌ها و توانایی‌هایی متفاوت را برآورده نماید. اتاق‌های نشیمن مدل خوبی برای خلق خیابان‌های انسان‌گرا هستند و مردم غالباً دوست دارند زمان زیادی را در اتاق نشیمن بگذرانند و در آن جا حس آرامش، راحتی، زیبایی و شگفتی دارند [۲۰]. خیابان انسان‌گرا باید واجد چنین خصوصیتی باشد. هدف از طراحی فضاهای انسان‌گرا، خلق خیابان‌ها و میدان‌ها به نحوی است که شهروند در آن احساس امنیت بالاتر، کارایی بیشتر و سرزندگی فزاینده داشته باشد. این هدف از طریق تسهیل کنترل شهروند بر فضا تأمین خواهد شد [۲۱].

شکل ۱. نمودار عوامل مؤثر در برنامه‌ریزی فضاهای شهری انسان‌گرا [۲۲].

فضای شهری

فضاهای شهری بخش از فضای باز و عمومی شهرها هستند که تبلور ماهیت زندگی جمعی می‌باشند. در واقع آن دسته از فضاهای عمومی که در آن تعاملات و مراودات اجتماعی صورت می‌گیرد، فضای شهری به حساب می‌آیند. آن‌ها مکان‌هایی هستند که به عموم شهروندان تعلق داشته و منحصر به جنبه کالبدی و فیزیکی نبوده بلکه کنش تعاملات شهروندی و فعالیت‌های شهری را نیز در برمی‌گیرد؛ یعنی کالبدی از شهر که در آن تعاملات و مراودات اجتماعی صورت گیرد [۲۳]. فضای شهری، فضای خالی بین ساختمان‌ها نیست، بلکه مفهومی است دربرگیرنده محیط کالبدی، فعالیت‌ها رویدادها و روابط بین آن‌ها. فضای شهری مهم‌ترین مکان برای نمایش دادن و اهمیت بخشیدن به رویدادها و واقعه‌های اجتماعی است. بر این اساس وظایف فضای عمومی شهری را می‌توان ایزاری جهت ارتباطات و مراودات اجتماعی مکانی برای رؤیایی شهروندان و مدیریت و هماهنگ‌سازی فعالیت‌های بین آن‌ها بیان کرد [۲۴]؛ بنابراین این فضاها دارای بیشترین پتانسیل برای توسعه ابعاد اجتماعی فرد به لحاظ تجربه مشارکت در حیات جمعی در شهرها هستند که پاسخگو بودن آن‌ها رشد و توسعه فردی و اجتماعی و نیز رشد تعامل مطلوب انسان-انسان مکان را در شهرها به همراه دارد.

سرزندگی: در لغت‌نامه شهرسازی رابرت کوان سرزندگی و زیست‌پذیری در کنار هم آمده و به‌عنوان ویژگی مراکز شهرهای کوچک و بزرگ موفق تعریف شده است [۲۵]. واژه نشاط و سرزندگی در زبان فارسی به یک معنا به کار می‌روند، لیکن در ادبیات تخصصی طراحی شهری تنها واژه سرزندگی که معادل *Vitality* و *Livability* در زبان انگلیسی است، استفاده می‌شود [۲۶]. سرزندگی شهری، آینه‌ای

از سطح شلوغی و کمیت حضور مردم در فضاهای شهری نیست بلکه کیفیتی است وابسته به مکان منظر، جایی که مخاطب از تمام اقشار جامعه جهت انجام فعالیت‌های اختیاری و اجتماعی افزون بر فعالیت‌های اجباری حضور یابد [۲۷]. نظریه‌پردازان مختلفی به بررسی مفهوم سرزندگی پرداخته‌اند. چالرز لندری با تقسیم‌بندی سرزندگی مطابق شکل ۲ به تعریف این مفهوم مهم شهری می‌پردازد [۲۸].

سرزندگی اقتصادی	سطوح اشتغال . درآمد خالص و استاندارد های زندگی مردم در یک منطقه تحت بررسی . شمار سالیانه گردشگران . عملکرد خرده فروشی ها . زمین و دارایی
سرزندگی اجتماعی	توسط سطوح فعالیت ها و تعاملات اجتماعی به علاوه ماهیت ارتباطات اجتماعی سنجیده و به واسطه سطوح پایین محرومیت . پیوستگی اجتماعی قوی . ارتباطات خوب و پویایی میان لایه های اجتماعی . روحیه جمعی و غرور مدنی . دامنه وسیعی از شیوه های زندگی . روابط موزون و یک جامعه با طراوت توصیف می شود .
سرزندگی محیطی	- پایداری اکولوژیکی که در رابطه با متغیرهایی نظیر آلودگی هوا و صوت دع مواد زائد و فاضلاب . انبوه‌تراکی و فضای سبز قرار دارد . - طراحی که متغیر هایی مانند خوانایی . حس مان . تمایز معماری . اتصال و ارتباط بخش های مختلف شهر . کیفیت روشنایی و صمیمیت و امنیت روانشناسی
سرزندگی فرهنگی	دربگیرنده یقاه . احترام و تجلیل از شهر و مردمانش . هویت . خاطرات . سنت . جشن های اجتماعی و مصرف محصولات و هنر دستی بومی و نشانه هایی که بیانگر هویت متمایز شهر می باشد .

انواع سرزندگی

شکل ۲. انواع سرزندگی از دیدگاه لندری، (۲۸)

کوبین لینچ، سرزندگی را در درجه مطلوبیت و حمایت سکونتگاه از عملکردهای حیاتی، لوازم زیستی، ظرفیت و گنجایش زندگی انسانی تعریف کرده و پنج مؤلفه ثبات، هم‌آوایی، ایمنی، سود، حمایت و نگهداری را به‌عنوان ارکان سرزندگی ذکر می‌کند. جین جکوبز، سرزندگی فضاهای عمومی، محله و شهر را حاصل مجموعه‌ای از برخوردها و تماس‌های عمومی که معمولاً نیز خودبه‌خود بوده و حس شخصیت جمعی را در ساکنان برمی‌انگیزد، می‌داند [۲۹]. سالزانو با انتشار «هفت هدف برای نیل به شهر سرزنده» در سال ۱۹۹۷، سرزندگی را عبارت از هویت داشتن، وجود زندگی اجتماعی در شهر، خوشبختی و پیشرفت اجتماع و اشخاص و پایداری اکولوژیکی می‌داند [۲۸]. هانری لئارد در کتاب سرزنده سازی شهرها در سال ۱۹۹۷، امکان تماشای مردم و شنیدن صدای آن‌ها، امکان گرد هم آمدن غیررسمی مردم در عرصه‌های عمومی، تأیید و ارزش قائل شدن همه شهروندان برای یکدیگر و احترام به معرفت و آگاهی‌های تمام ساکنان معیارهای تعریف یک فضای شهری سرزنده می‌داند. جان مونتگومری سرزندگی را در کنار تنوع از اجزای اصلی سازنده فعالیت در یک فضای شهری برشمرده و معتقد است سرزندگی موجب تمایز مناطق موفق شهری از یکدیگر می‌شود [۳۰]. سای پامیر در کتاب «آفرینش مرکز شهری سرزنده» معتقد است دو ویژگی کلیدی خاص به‌مثابه موفقیت در سرزندگی مرکز شهر استوار هستند. یک بازار متنوع شخصیت منحصربه‌فرد یک شهر با تنوع و تمرکز کارکردها و استفاده‌هایی که مکمل یکدیگر باشند تعریف می‌شود [۳۱]. فراوانی و پرتنوعی کاربرها باعث ایجاد فعالیت‌های عابران پیاده و یک محیط اجتماعی سرزنده می‌شود که به‌نوبه خود باعث پایداری کاربری‌های مختلط می‌شود. یک مکان با کیفیت بالا، یک محیط کالبدی راحت، امن و با جذابیت بصری در درازمدت اطمینان خاطر، تعهد و زمینه‌های سرمایه‌گذاری جامعه را ارتقاء می‌بخشد. به عقیده یان گل، یک مکان سرزنده جایی است که مردم برای درنگ، ماندن و ملاقات انتخاب می‌کنند، به‌جای اینکه بخواهند سریع از آن عبور کنند. شهر سرزنده از دید یان گل شهری است که در آن فضاهای عمومی دارای عملکرد و کارایی هستند [۳۲].

جدول ۲. مؤلفه‌های مؤثر بر سرزندگی شهری از دیدگاه صاحب‌نظران؛ (یافته‌های تحقیق)

مؤلفه‌های سرزندگی	نظریه‌پرداز
تراکم افراد، تنوع، دسترسی، امنیت، هویت و تمایز، خلاقیت و مشارکت در تصمیم‌گیری، ظرفیت سازمانی و رقابت	Landry (۲۰۰۰)
فرهنگ‌های مختلف، جنس و سنین مختلف	Rapoport (۱۹۹۴)
قابلیت شناسایی، دسترسی و استفاده آسان، ایمن بودن فضا، راحتی فضا	Garvin (۲۰۱۶)
تراکم، زیست‌پذیری، دسترسی، تنوع	Zeng et al (۲۰۱۸)

روش تحقیق

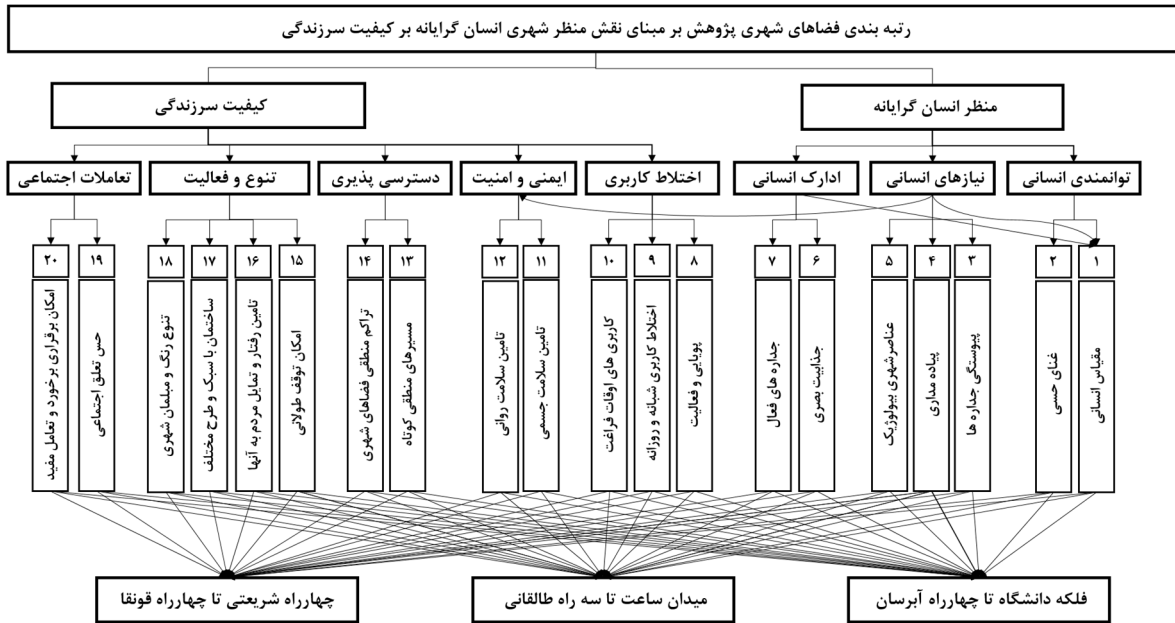
تحقیق حاضر به صورت توصیفی-تحلیلی و پیمایشی، از نظر هدف کاربردی می‌باشد. برای جمع‌آوری اطلاعات از اسناد کتابخانه‌ای و پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. حجم نمونه با توجه به مشخص نبودن حجم جامعه آماری؛ از روش گلوله برفی با استفاده از فرمول کوکران از نوع جامعه نامحدود در نظر گرفته شده و حجم جامعه آماری یا N شامل ۳۸۴ نفر از بازدیدکنندگان و استفاده کنندگان از خیابان امام تبریز در سه مقطع چهارراه آبرسان- فلکه دانشگاه، سه‌راه طالقانی- میدان ساعت و چهارراه قونقا- چهارراه شریعی تبریز در نظر گرفته شد. توزیع این نمونه‌ها به شیوه احتمالی از نوع تصادفی ساده بوده است. برای پایداری سؤالات از آلفای کرونباخ استفاده شد و برای روایی از روش لاوشه استفاده گردید.

تحلیل داده در این پژوهش در سه مرحله صورت می‌گیرد؛ نخست تحلیل مبانی نظری و ادبیات پژوهش است که با روش مطالعات کتابخانه‌ای جمع‌آوری گردیده است و برای تحلیل از شیوهی جمع‌بندی در جداول؛ و مدل نظری بهره گرفته می‌شود؛ دوم؛ تحلیل مطالعات میدانی و پیمایشی است که در بررسی اطلاعات مبتنی بر پرسشنامه از آمارهای توصیفی در نرم‌افزار تحلیلی SPSS استفاده می‌شود؛ و سوم، تحلیل کلی برای رسیدن به پاسخ سؤالات پژوهش را شامل می‌شود که با استفاده از شیوهی تحلیل ANP صورت گرفته است تا میزان سرزندگی هر یک از ساکنانها با توجه به نقش منظر انسان‌گرایانه ارزیابی گردد. در جدول ۳ متغیرهای تحقیق بیان شده‌اند.

جدول ۳. متغیرها، معیارها و زیر معیارهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	معیارها	زیرمعیارها
منظر شهری انسان‌گرا	توانمندی‌های انسانی	مقیاس انسانی
		غنای حسی
نیازهای انسانی		مقیاس انسانی
		پیوستگی جداره‌ها

پیاده مداری	
ایمنی و امنیت	
عناصر شهری بیولوژیکی	
مقیاس انسانی	
جذابیت بصری	ادراک انسانی
جدارهای فعال	
پویایی و میزان فعالیت	
اختلاط کاربری‌های روزانه و شبانه	اختلاط کاربری‌ها
کاربری‌های اوقات فراغت	
تأمین سلامت جسمی	ایمنی و امنیت
تأمین سلامت روانی	
مسیرهای منطقی کوتاه	دسترسی‌پذیری
تراکم منطقی فضای شهری	کیفیت سرزندگی خیابان شهری
امکان و پتانسیل توقف طولانی	
تأمین رفتارها و تمایل مردم نسبت به آن‌ها	تنوع و فعالیت‌پذیری
وجود ساختم آن‌ها با سبک‌ها و طرح‌های مختلف	
تنوع رنگ و مبلمان شهری	
حس تعلق اجتماعی	تعاملات اجتماعی
امکان برقراری برخوردها و تعاملات مفید بین افراد	

معرفی گره‌های منتخب خیابان امام تبریز

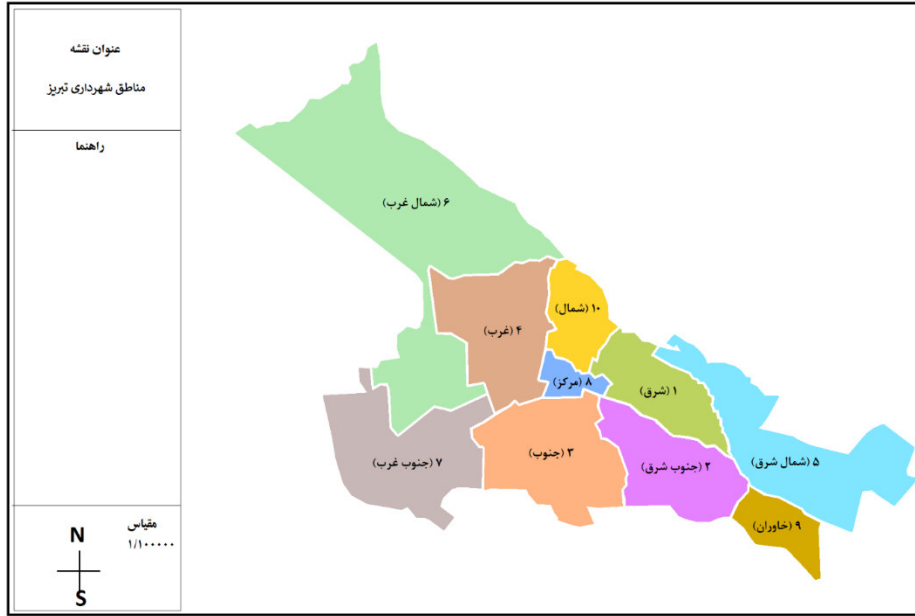
خیابان امام خمینی که از قدیمی‌ترین خیابان‌های شهر بوده و در امتداد مسیر تهران به درون شهر کشیده شده به ساختمان قدیمی راه‌آهن منتهی می‌گردد. یکی از قدیمی‌ترین خیابان‌های شهر تبریز محسوب می‌شود و به سبب واقع شدن در امتداد جاده ابریشم و مجاورت با فیروزه مساجد اسلام، مسجد کبود، از شهرت زیادی برخوردار است. هم‌چنین خیابان امام خمینی دارای چند گره مهم کالبدی - اجتماعی است که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

فلکه ساعت (شهرداری) که از گره‌های ترافیکی مهم شهر تبریز بوده و در محل محورهای با هویت امام خمینی و ارتش واقع گردیده است.

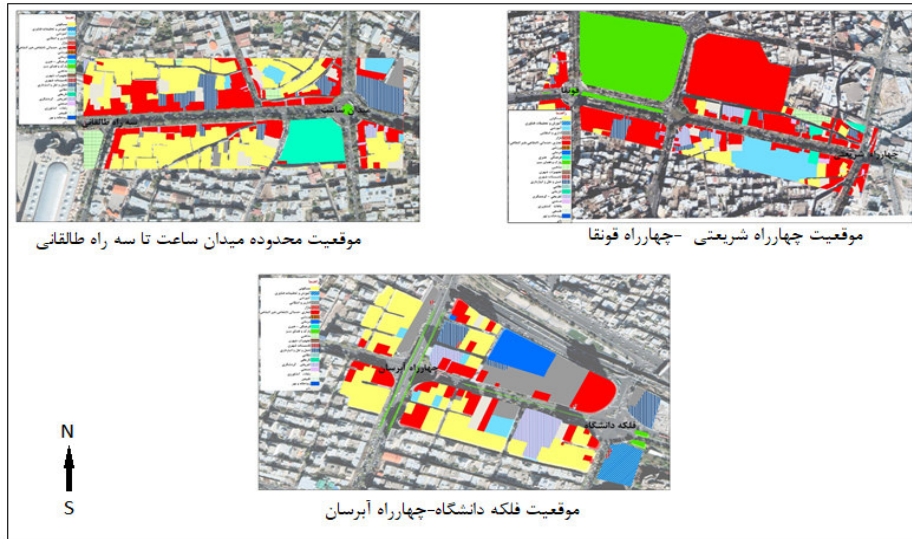
چهارراه آبرسان در محل تقاطع محورهای هویت مند و تاریخی امام خمینی (قدیمی‌ترین خیابان شهر) و آزادی (کمربندی درونی و سابق شهر) واقع شده است.

میدان قونقا که در مجاورت پارک گلستان واقع شده و از میداند مرکزی و قدیمی شهر تبریز به حساب می‌آید. این میدان در محل تقاطع خیابان امام خمینی و خیابان خیام قرار گرفته است.

در این پژوهش این سه گره در مناطق ۸، ۲ و ۳ شهرداری تبریز قرار گرفته است. هریک از این گره‌ها به‌عنوان یک فضای شهری مدنظر قرار گرفته است.

شکل ۴. نقشه مناطق تبریز

شکل ۵. موقعیت نقاط مورد مطالعه

یافته‌ها

تحلیل شبکه‌ای ANP و رتبه‌بندی فضاهای شهری نمونه پژوهش

به‌منظور دستیابی به وزن نهایی گزینه‌ها در ابتدا میانگین هریک از زیرمعیارهای پژوهش را به تفکیک فضا محاسبه می‌کنیم. نتایج به دست آمده از بررسی میانگین‌ها که در جدول ۴ ثبت شده است نشان می‌دهد که بیشترین میانگین به زیر معیار عناصر شهری بیولوژیکی برمی‌گردد به طوری که میانگین پاسخ‌ها در محدوده فلکه دانشگاه تا چهارراه آبرسان برابر با ۲۲.۷۸، در محدوده میدان ساعت تا سه‌راه طالقانی برابر با ۲۱.۸۳ و در محدوده چهارراه شریعتی تا چهارراه قونقا برابر با ۲۲.۸۰ می‌باشد. هم‌چنین دو زیر معیار پویایی و میزان فعالیت و اختلاط کاربری‌های شبانه و روزانه در رتبه‌های بعدی قرار دارند. بررسی میانگین این دو زیر معیار نیز نشان می‌دهد که محدوده فلکه دانشگاه تا چهارراه آبرسان با میانگین ۱۸.۲۹ در زیر معیار پویایی و میزان فعالیت و میانگین ۱۶.۳۰ در زیر معیار اختلاط کاربری روزانه و شبانه به نسبت دو فضای دیگر از میانگین بالاتری برخوردار است؛ و محدوده سه‌راه طالقانی در زیر معیار پویایی و میزان فعالیت با میانگین ۱۴.۹۴ و در زیر معیار اختلاط کاربری‌های روزانه و شبانه با میانگین ۱۴.۷۵ به نسبت دو فضای دیگر از میانگین کمتری برخوردار است. هم‌چنین نتایج این جدول نشان می‌دهد که دو زیر معیار پیاده‌مداری و تأمین رفتارها و تمایل مردم نسبت به آن‌ها از پایین‌ترین میانگین برخوردارند. به طوری که در زیر معیار پیاده‌مداری در محدوده فلکه دانشگاه تا چهارراه آبرسان میانگین پاسخ‌ها برابر با ۲.۸، در محدوده میدان ساعت تا سه‌راه طالقانی برابر با ۲.۲۱ و در محدوده چهارراه شریعتی تا چهارراه قونقا برابر با ۲.۷۵ می‌باشد.

جدول ۴. مقایسه میانگین زیرمعیارها در ارتباط با هریک از فضاهای نمونه پژوهش

زیر معیارهای پژوهش	تعداد	فلکه دانشگاه تا چهارراه آبرسان		میدان ساعت تا سه‌راه طالقانی		چهارراه شریعتی تا چهارراه قونقا	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
مقیاس انسانی	۱۲۸	۵.۷۳۴۴	۱.۲۸۸۸۶	۳.۶۵۶۳	۱.۲۱۹۵۱	۵.۷۴۲۲	۱.۵۴۳۳۲
غناى حسی	۱۲۸	۱۱.۹۸۴۴	۱.۹۷۶۱۷	۱۰.۵۹۳۸	۲.۴۷۳۳۸	۱۲.۳۳۸۱	۱.۷۷۹۶۳
پیوستگی جداره‌ها	۱۲۸	۵.۷۳۴۴	۱.۲۸۸۸۶	۳.۶۵۶۳	۱.۲۱۹۵۱	۵.۷۴۲۲	۱.۵۴۳۳۲
پیاده‌مداری	۱۲۸	۲.۸۶۷۲	۱.۱۵۹۴۹	۲.۲۱۰۹	۰.۹۴۴۵۴	۲.۷۵۰۰	۰.۹۵۵۷۱
عناصر شهری بیولوژیکی	۱۲۸	۲۲.۷۸۱۳	۴.۳۴۱۵۹	۲۱.۸۳۵۹	۴.۱۶۵۴۳	۲۲.۸۰۴۷	۳.۶۷۱۶۸
جذابیت بصری	۱۲۸	۶.۰۷۸۱	۱.۹۱۸۰۴	۴.۶۲۵۰	۱.۶۵۰۵۸	۶.۳۵۱۶	۱.۷۷۷۳۳
جداره‌های فعال	۱۲۸	۵.۷۳۴۴	۱.۲۸۸۸۶	۳.۶۵۶۳	۱.۲۱۹۵۱	۵.۷۴۲۲	۱.۵۴۳۳۲
پویایی و میزان فعالیت	۱۲۸	۱۸.۲۹۶۹	۲.۱۷۸۴۹	۱۴.۹۴۵۳	۲.۶۹۲۳۹	۱۷.۱۴۸۴	۲.۷۱۷۹۵
اختلاط کاربری‌های روزانه و شبانه	۱۲۸	۱۶.۳۰۴۷	۴.۱۸۳۸۸	۱۴.۷۵۰۰	۳.۵۸۶۹۴	۱۵.۴۰۶۳	۳.۴۲۱۶۵
کاربری‌های اوقات فراغت	۱۲۸	۱۲.۵۱۵۶	۳.۱۸۷۰۴	۱۱.۷۳۴۴	۲.۵۷۹۴۰	۱۲.۴۱۴۱	۳.۰۵۴۶۹

زیر معیارهای پژوهش	تعداد	فلكه دانشگاه تا چهارراه		میدان ساعت تا سه‌راه طالقانی		چهارراه شریعتی تا چهارراه قونقا	
		انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین
تأمین سلامت جسمی	۱۲۸	۲۸۴۲۳۰	۸۹۶۰۹	۲۲۴۶۲۶	۹۸۲۰۳	۲۰۴۳۴۷۷	
تأمین سلامت روانی	۱۲۸	۱۹۹۳۵۳	۵۷۸۹۱	۲۲۴۰۱۲	۵۵۸۵۹	۲۰۰۲۱۶۴	
مسیرهای منطقی کوتاه	۱۲۸	۲۷۳۰۸۶	۱۲۱۷۱۹	۲۶۹۴۷۳	۱۳۳۷۵۰	۲۰۴۳۹۸۳	
تراکم منطقی فضای شهری	۱۲۸	۲۶۳۴۷۹	۱۲۵۵۴۷	۲۸۶۱۱۱	۱۳۹۸۴۴	۲۰۴۶۸۶۵	
امکان و پتانسیل توقف طولانی	۱۲۸	۱۹۰۱۰۸	۵۷۵۷۸	۱۳۳۸۳۹	۵۶۴۸۴	۱۶۸۶۴۰	
تأمین رفتارها و تمایل مردم نسبت به آن‌ها	۱۲۸	۲۸۶۷۲	۱۱۵۹۴۹	۰۹۴۴۵۴	۲۷۵۰۰	۰۹۵۵۷۱	
ساختن آن‌ها با سبک‌ها و طرح‌های مختلف	۱۲۸	۰۸۳۷۶۸	۳۶۸۷۵	۰۹۱۱۴۳	۴۱۳۲۸	۰۸۰۷۱۶	
تنوع رنگ و مبلمان شهری	۱۲۸	۰۸۳۷۶۸	۳۶۸۷۵	۰۹۱۱۴۳	۴۱۳۲۸	۰۸۰۷۱۶	
حس تعلق اجتماعی	۱۲۸	۱۱۱۱۷۲	۲۴۱۹۱۵	۲۵۹۸۱۶	۹۳۹۰۶	۲۶۱۲۰۱	
برقراری برخوردها و تعاملات مفید بین افراد	۱۲۸	۰۷۴۵۳۵	۳۸۹۰۶	۰۸۹۸۲۴	۴۰۹۳۸	۰۹۴۲۷۵	

سپس بر مبنای مقایسه صورت گرفته در جدول ۱۲، مقایسه زوجی بین هر فضا در ارتباط با هریک از زیر معیارها صورت می‌گیرد تا امتیاز هر فضا نسبت به هر زیر معیار مشخص شود، امتیاز اهمیت یا ارجحیت به دست آمده از مقایسه زوجی بین فضاها در ارتباط با هریک از زیر معیارها در جدول ۵ ثبت گردیده است. با توجه به نتایج این جدول بیشترین امتیاز ۸ و کمترین امتیاز ۰.۳ بوده است؛ که لازم است به‌منظور تبدیل به امتیازهای قابل سنجش در تکنیک تحلیل شبکه‌ای بر اساس کمیت ساعتی به نزدیکترین عدد صحیح گرد شود.

جدول ۵. مقایسه زوجی فضاهای نمونه پژوهش برحسب زیر معیارها

مقایسه زوجی		زیر معیار	امتیاز	زیر معیار	امتیاز	زیر معیار	امتیاز
فلكه دانشگاه / چهارراه آبرسان	میدان ساعت / سه‌راه طالقانی	۷.۹۷۰	۸	تأمین سلامت جسمی	۷.۴۸۹	۸	تأمین رفتارها و تمایل مردم به آن
فلكه دانشگاه / چهارراه آبرسان	چهارراه شریعتی / چهارراه قونقا	۰.۰۳۰	۲.۷۴۱	تأمین سلامت جسمی	۰.۵۱۱	۲.۲۲۸	تأمین رفتارها و تمایل مردم به آن
میدان ساعت / سه‌راه طالقانی	چهارراه شریعتی / چهارراه قونقا	۰.۰۳۰	۰.۲۵۹	تأمین سلامت جسمی	۰.۵۱۱	۰.۵۱۱	تأمین رفتارها و تمایل مردم به آن

مقایسه زوجی		زیر معیار	امتیاز	زیر معیار	امتیاز	زیر معیار	امتیاز		
فلکه دانشگاه / چهارراه آبرسان	میدان ساعت / سهراه طالقانی	غناى حسی	۶.۴۱۴	۸	تأمین سلامت روانی	۳.۹۷۸	۸		
فلکه دانشگاه / چهارراه آبرسان	چهارراه شریعتی / چهارراه قونقا	جداره فعال	-۱.۵۸۶	۴۶۲۳	ساختم آن‌ها با سبک‌های مختلف	-۴.۰۲۲	۴.۷۵۳		
میدان ساعت / سهراه طالقانی	چهارراه شریعتی / چهارراه قونقا							-۸	-۳.۳۷۷
فلکه دانشگاه / چهارراه آبرسان	میدان ساعت / سهراه طالقانی							۸	۵.۵۶۵
فلکه دانشگاه / چهارراه آبرسان	چهارراه شریعتی / چهارراه قونقا	پیوستگی جداره‌ها	۱.۴۲۹	۱.۰۴	توسعه رنگ و میلان شهری	۸	۴.۳۵۱		
میدان ساعت / سهراه طالقانی	چهارراه شریعتی / چهارراه قونقا							-۶.۵۷۱	-۳.۶۴۹
فلکه دانشگاه / چهارراه آبرسان	میدان ساعت / سهراه طالقانی							۸	۵.۵۶۵
فلکه دانشگاه / چهارراه آبرسان	چهارراه شریعتی / چهارراه قونقا	پیماده مداری	-۰.۰۷۸	۳.۵۵۶	حس تعلق اجتماعی	۱.۴۲۹	-۸		
میدان ساعت / سهراه طالقانی	چهارراه شریعتی / چهارراه قونقا							-۸	-۶.۷۳۲
فلکه دانشگاه / چهارراه آبرسان	میدان ساعت / سهراه طالقانی							۸	۵.۵۶۵
فلکه دانشگاه / چهارراه آبرسان	چهارراه شریعتی / چهارراه قونقا	عناصر شهری بیولوژیکی	۶.۷۳۳	۸	امکان توقف طولانی	۲.۲۲۸	-۷.۶۸۵		
میدان ساعت / سهراه طالقانی	چهارراه شریعتی / چهارراه قونقا							-۸	-۵.۷۷۲
فلکه دانشگاه / چهارراه آبرسان	میدان ساعت / سهراه طالقانی							۸	۵.۵۶۵
فلکه دانشگاه / چهارراه آبرسان	چهارراه شریعتی / چهارراه قونقا	کاربری‌های اوقات فراغت	-۱.۲۶۷	۷.۷۰۴	برخوردها و تعاملات مفید بین افراد	۸	-۸		
میدان ساعت / سهراه طالقانی	چهارراه شریعتی / چهارراه قونقا							-۸	-۵.۷۷۲
فلکه دانشگاه / چهارراه آبرسان	میدان ساعت / سهراه طالقانی							۸	۵.۵۶۵

محاسبه‌ی اولویت نهایی گزینه‌ها

در این مرحله با توجه به نتایج به دست آمده بر مبنای مقایسه زوجی و اولویت هریک از معیارها و گزینه‌ها نسبت به یکدیگر اولویت نهایی مورد ارزیابی قرار گرفته است. نتایج به دست آمده از تحلیل نهایی فضاهای انتخابی پژوهش بر مبنای مؤلفه‌های منظر انسان‌گرایانه و کیفیت سرزندگی نشان می‌دهد که محدوده چهارراه شریعتی تا چهارراه قونقا با وزن نرمال ۰.۴۹۸ از انطباق بیشتری با کیفیت‌های استخراج شده دارد.

جدول ۶ اولویت‌بندی فضاهای نمونه پژوهش بر مبنای تحلیل شبکه‌ای معیارها، زیرمعیارها و مؤلفه‌ها

رتبه	وزن ایده آل	وزن نرمال	وزن کل	نمودار / گرافیک	مقطع
۲	۰.۸۸۳۴	۰.۴۴۰۷	۰.۱۰۲۶		فلکه دانشگاه تا چهارراه آبرسان
۳	۰.۱۲۱۳	۰.۰۶۰۵	۰.۰۱۴۱		میدان ساعت تا سه‌راه طالقانی
۱	۱	۰.۴۹۸۸	۰.۱۱۶۲		چهارراه شریعتی تا چهارراه قونقا

نتیجه‌گیری

عدم تشخیص نیازهای انسانی، انواع آلودگی صوتی و بصری و هوا، فقدان مسکن مناسب و با کیفیت، بروز تعارض‌های اجتماعی، از میان رفتن حس تعلق به محیط را می‌توان به‌عنوان شرایط و کیفیات نامناسب شهری دانست که با ایجاد فشارهای روانی در افراد اثرات سوئی بر سلامت جسمی و روحی آن‌ها می‌گذارد و موجب اختلال در عملکرد افراد در قلمرو اجتماعی، روان‌شناختی و جسمانی می‌شود. این مسائل بر اهمیت پرداختن به موضوع کیفیت فضای زیست که بخشی از آن فضای ساخته‌ما به‌عنوان آثار معماری و فضای شهری می‌باشد را مشخص می‌سازد. با توجه به رابطه دوطرفه میان کالبد شهر و زندگی کاربران و تأثیرگذاری مستقیم این دو بر یکدیگر می‌توان فضایی پاسخگو به نیازهای کاربران ایجاد کرد. چنین فضایی قادر است پویایی در شهر ایجاد کند و تعامل میان افراد جامعه را ارتقا بخشد. درواقع توجه به نیازهای روحی و روانی در کنار نیازهای مادی است که می‌تواند احساس رضایت درونی در افراد را فراهم آورد. امروزه شهرهای موفق شهرهایی هستند که متناسب با ارزش‌ها، هنجارها و خواست‌های ساکنین اش توسعه یافته و فضاهایی خلاق، پویا و سرزنده را برای حضور آنان فراهم می‌آورند. از این‌رو فضاهای عمومی شهر از مهم‌ترین اجزای شهر محسوب می‌شوند. از جمله مسائل کنونی در شهرها، افول سرزندگی و کاهش تعاملات اجتماعی شهروندان می‌باشد. عدم درک صحیح خواسته‌ها و نیازهای انسانی در محیط‌های شهری در شهرسازی امروز به تشدید این مشکل انجامیده است. متأسفانه از آنجایی که کارکرد اکثر مناظر شهری در خیابان‌های شهر همسویی کمتری در انطباق با نیازهای انسانی و شیوه ادراک او دارد، لذا لزوم توجه به این نیازها بسیار حائز اهمیت است. نتایج نهایی اوزان نشان داد که بیشترین میانگین به زیر معیار عناصر شهری بیولوژیکی برمی‌گردد به‌طوری که میانگین پاسخ‌ها در محدوده فلکه دانشگاه تا چهارراه آبرسان برابر با ۲۲.۷۸، در محدوده میدان ساعت تا سه‌راه طالقانی برابر با ۲۱.۸۳ و در محدوده چهارراه شریعتی تا چهارراه قونقا برابر با ۲۲.۸۰

می‌باشد. همچنین دو زیر معیار پویایی و میزان فعالیت و اختلاط کاربری‌های شبانه و روزانه در رتبه‌های بعدی قرار دارند. بررسی میانگین این دو زیر معیار نیز نشان می‌دهد که محدوده فلکه دانشگاه تا چهارراه آبرسان با میانگین ۱۸.۲۹ در زیر معیار پویایی و میزان فعالیت و میانگین ۱۶.۳۰ در زیر معیار اختلاط کاربری روزانه و شبانه به نسبت دو فضای دیگر از میانگین بالاتری برخوردار است؛ و محدوده سهره طالقانی در زیر معیار پویایی و میزان فعالیت با میانگین ۱۴.۹۴ و در زیر معیار اختلاط کاربری‌های روزانه و شبانه با میانگین ۱۴.۷۵ به نسبت دو فضای دیگر از میانگین کمتری برخوردار است. همچنین نتایج نشان می‌دهد که دو زیر معیار پیاده مداری و تأمین رفتارها و تمایل مردم نسبت به آن‌ها از پایین‌ترین میانگین برخوردارند. به طوری که در زیر معیار پیاده مداری در محدوده فلکه دانشگاه تا چهارراه آبرسان میانگین پاسخ‌ها برابر با ۲.۸، در محدوده میدان ساعت تا سهره طالقانی برابر با ۲.۲۱ و در محدوده چهارراه شریعتی تا چهارراه قونقا برابر با ۲.۷۵ می‌باشد. پس نتیجه گرفته می‌شود که مناظر خیابان‌های شهر تبریز بر ادراک شهروندان و تفسیر و بازخوانی محیط توسط آن‌ها تأثیر دارد. همچنین نتایج به دست آمده از تحلیل نهایی فضاهای انتخابی پژوهش بر مبنای مؤلفه‌های منظر انسانگرایانه و کیفیت سرزندگی نشان می‌دهد که محدوده چهارراه شریعتی تا چهارراه قونقا با وزن نرمال ۰.۴۹۸ از انطباق بیشتری با کیفیت‌های استخراج شده دارد.

References

- [1]. Yingchuan, Z. H. A. O., & Zhi, L. I. (2020). Human-centered Design for Green Landscape of Urban Streets. *Asian Agricultural Research*, 12, 49-58.
- [2]. Mansouri, Sar, (2018), the popular landscape of the city. *Landscape*, 10 (44), 3-3
- [3]. Ghareh Beglou, M, Khajeh Saeed, F, (2018), Non-components of urban landscape in the street for life, *landscape*, 10 (43), 42-51.
- [4]. Nguyen, T, A, Le, P.M.A, Pham, T.M., (2019), Toward a sustainable city of tomorrow: a Markov-Cellular hybrid Automata modeling for urban landscape evolution in the Hanoi city (Vietnam) during 1990-2030, *Environment, Development and Sustainability*, 21(1), 429-446.
- [5]. Hemmati, M.; Mansoori, S.; Barati, N.; (2022), Media, a way to change the urban landscape, explaining the conceptual model of influencing the urban landscape without physical intervention, *Landscape*, 14 (58), 66-77.
- [6]. Ismail Dokht, M., Mansouri, S., Sheibani, M., (2021), A comparative analogy of residents' reading of the city (urban landscape) with urban development plans to study the transfer of the traditional city landscape to the contemporary city of Shiraz, *Bagh Nazar*, 18 (96), 45 -58.
- [7]. Shieh, Ismail, Behzadfar, M., Namdarian, A, (2017). Develop a theoretical framework of urban landscape with the help of the theory of space production and forces affecting the landscape. *Urban Studies*, 6 (24), 81-94.
- [8]. Karimi Moshaver, M.; Sajjadzadeh, H.; Vahdat, S, (2015), Assessing the priorities of landscape reading of urban spaces from the perspective of citizens (case study: urban squares of Hamadan), *Bagh-e Nazar*, 12 (37), 3-14.
- [9]. Ying, S. (2020). Planning of Humanistic Ecological Landscape in Urban Waterfront Area. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 512, 012042. doi:10.1088/1755-1315/512/1/012042.

- [10]. Xu, X., Xu, X., Guan, P., Ren, Y., Wang, W., & Xu, N. (2018). The Cause and Evolution of Urban Street Vitality under the Time Dimension: Nine Cases of Streets in Nanjing City, China. *Sustainability*, 10 (8), 2797. doi:10.3390/su10082797.
- [11]. Tamiami Fachrudin, H. (2018), Can activity support influence image of a street? *IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science* 126, 012197, doi:10.1088/1755-1315/126/1/012197.
- [12]. Good, R. M., Rivero, J. J., Zitcer, A., Umemoto, K., Lake, R. W., Baum, H., Harrison, P. (2017). Confronting the challenge of humanist planning/Towards a humanist planning/A humanist perspective on knowledge for planning: implications for theory, research, and practice/To learn to plan, write stories/Three practices of humanism and critical pragmatism/Humanism or beyond? *Planning Theory & Practice*, 18(2), 291-319. doi:10.1080/14649357.2017.1297554.
- [13]. Yang, W, Xi, X, Gou, L, Chen, Z, Ma, Y, 2021, Guangzhou Digital City Landscape Planning Based on Spatial Information from the Perspective of Smart City. *Mathematical Problems in Engineering*, 27, 1-11, <https://doi.org/10.1155/2021/5572652>.
- [14]. Pakzad, J. (2006). *Theoretical foundations and urban design process*. Tehran: Shahidi Publications.
- [15]. Zakavat, K., (2006), *Strategic Framework of Visual Management of the City*, Abadi, 53, 26 -38.
- [16]. Safdarnejad, S., Daneshpour, S., Behzadfar, M. (2021). Functional explanation and identification of values of river-centered public places from the perspective of urban design. *Urban Studies*, 10(38), 31-48
- [17]. Shui Y, Gon, L, (2021), An integrated planning method for open space of urban street landscape based on remote sensing technology, *Home International Journal of Environmental Technology and Management*, 24(1-2). 1-18.
- [18]. Brown, Robert D.; Corry, Robert C. (2020). Evidence-Based Landscape Architecture for Human Health and Well-Being. *Sustainability*, 12(4), 1360, doi:10.3390/su12041360.
- [19]. Motalebi, GH, (2006), A human approach to shaping urban spaces, *Tehran, Fine Arts*, 27. 57-66.
- [20]. Soltani, A., Khodaparast, B., (2010), Evaluation of urban streets based on a humanistic approach.
- [21]. Wu, T.; Zha, P.; Yu, M.; Jiang, G.; Zhang, J.; You, Q.; Xie, X. (2021), Landscape Pattern Evolution and Its Response to Human Disturbance in a Newly Metropolitan Area: A Case Study in Jin-Yi Metropolitan Area. *Land*, 10, 767. <https://doi.org/10.3390/land10080767>.
- [22]. Amanpour, S., Zadoli Khajeh, S., Zarei, J., (2018), Assessing the characteristics of humanistic approach in planning the newly established neighborhoods of Tabriz, Case study: Yaghchian neighborhood, *urban socio-geographical*, 3 (4), 1-21.
- [23]. Beg Mohammadi, A; Salavarzizadeh; M, (2021), Analysis of Effective Components in the Inclusion of Urban Spaces: A Case Study of Ilam, *Human Geography Research*, 53(3), 921-941.
- [24]. Almahmood, M., Gulsrud, N. M., Schulze, O., Carstensen, T. A., & Jørgensen, G. (2022). Human-centred public urban space: exploring how the “re-humanisation” of cities as a universal concept has been adopted and is experienced within the socio-cultural context of Riyadh. *Urban Research & Practice*, 15(1), 1-24. doi:10.1080/17535069.2018.1539512.
- [25]. Cown, R. (2005). *The dictionary of Urbanism*. Tisbury: Streetwise press.
- [26]. Dadpour, S., (2012), Criteria of Urban Vitality, *Urban Studies*, 38, 34-39.
- [27]. Xu, X, Xu, X; Guan, P; Ren, Y; Wang, W; Xu, N. (2018) The cause and evolution of urban street vitality under the time dimension: Nine cases of streets in Nanjing City, China. 10(8), .2-19.

- [28]. Mortaz Mehrabani, E, Mansouri, S, Javadi, Sh, (2017), Landscape approach in creating vitality of Valiasr Street with emphasis on creating a sense of place Case study: Vali Asr Street (between Vanak Square - Parkway intersection), Bagh-e Nazar, 14 (55). 5-16.
- [29]. Lu, Shiwei; H, Y, Shi, C; Yang, X. (2019), Exploring the Associations between Urban Form and Neighborhood Vibrancy: A Case Study of Chengdu, China, International Journal of Geo-Information, Vol.8(4), 1-15.
- [30]. Montgomery, J. (1998). Making a city: Urbanity, vitality and urban Design. Urban Design, (1):93-115.
- [31]. Khalili, A; Nayyeri Fallah, S, (2018) Role of social indicators on vitality parameter to enhance the quality of women's communal life within an urban public space (Case: Isfahan's traditional bazaar, Iran), Frontiers of Architectural Research, Vol.7(3), 440-454.
- [32]. Mardani, S., (2018), The vitality of collective spaces, due to the commercial function of the case study of the cities of Morocco and Mecca, Eastern Art and Civilization, 6(20), 13-20.
- [33]. Landry, C. (2000) Urban Vitality: A New source of Urban Competitiveness, prince Claus fund journal, ARCHIS issue Urban Vitality/Urban Heroes, Vol.12(1). 8-13.
- [34]. Rapoport, A. (1994) A critical look at the concept 'place', National Geographic Journal of India, Vol.40(1-2), 31-45.
- [35]. Garvin, A. (2016) What Makes a Great City, Springer, ISBN 978-1-61091-759-9.
- [36]. Zeng, C; Song, Y; He, Q; Shen, F. (2018) Spatially explicit assessment on urban vitality: case studies in Chicago and Wuhan, Sustainable Cities and Society, Vol.40(1), 296-306.

Assessing the role of humanistic urban landscape in the vitality of Tabriz urban streets from the perspective of citizens(Case Study: Imam St. Tabriz)

Elham Sheikh Milani¹, Akbar Abdollahzadeh Taraf^{*2}, Mahsa Faramarzi Asli³, Arash Saghafi Asl⁴

1. Ph.D. Student, Department of Urban Planning, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Urban Planning, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.
(* Corresponding Author). taraffarat@yahoo.com
3. Assistant Professor, Department of Urban Planning, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.
4. Assistant Professor, Department of Urban Planning, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.

Received: [2022/5/13]

Accepted: [2022/5/19]

Abstract

Problem statement: In fact, urban streets as the most important part of the urban landscape structure, reflect the values and socio-cultural relations of citizens and can well facilitate or influence the possibility of living in the city and social interactions. Therefore, moving towards vibrant urban spaces is even more necessary in cities, despite the dynamic and human-centered public spaces that provide the ground for the active presence of human beings in the environment. **Aim:** The purpose of this study is to evaluate the role of humanistic urban landscape in the vitality of Tabriz city streets from the perspective of citizens.

Methods: The research is descriptive-analytical with an applied purpose. Snowball method was used to determine the sample size. SPSS software and ANP method were used to analyze the data. **Results:** The results obtained from the final analysis of selected research spaces based on humanistic landscape components and quality of life show that the range of Shariati to Ghonga intersection with a normal weight of 0.498 is more consistent with the extracted qualities.

Conclusion: The final results of the weights showed that the highest average goes back to the criterion of biological urban elements and the views of the streets of Tabriz affect the perception of citizens and their interpretation and reading of the environment. Also, the results obtained from the final analysis of the selected spaces of the research based on the components of humanistic perspective and quality of vitality, are more in line with the extracted qualities.

Keywords: Humanistic urban landscape, Street vitality, Urban spaces, Imam Street, Tabriz city.